

УДК 94 (477.7) «1860-1919»

УЧАСТЬ ГРЕЦЬКИХ КОНСУЛЬСЬКИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ (XIX – поч. XX ст.)

Людмила Вовчук

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Україна, 54003, м. Николаїв, вул. 68 Десантників, 10
e-mail: luda_vovchuk@ukr.net

Українсько-грецькі відносини мають давню історію. Їх поєднують історичні традиції та близькість релігії, культурні, торговельно-економічні та суспільно-політичні відносини, значення яких полягає у створенні цивілізаційного мосту колиски європейської демократії зі слов'янськими народами.

Українські землі понад два тисячоліття приваблювали багато поколінь грецьких переселенців, серед яких були умілі хлібороби та ремісники, заповзятливі купці й талановиті художники, священики та просвітителі, відважні моряки та військові. Становлення й успіх численних грецьких громад був пов'язаний, насамперед, з появою нових каналів для розвитку внутрішньої та зовнішньої торгівлі. Економічні пільги і привілеї були надані грецьким переселенцям, більшість серед яких вважала джерелом свого існування традиційні для них сфери діяльності – торгівлю та судноплавство [1].

Отже, враховуючи даний факт, грецьким торговцям потрібна була людина, наділена певним авторитетом і владою, яка б підтримувала їх у дебіторських і кредиторських претензіях до російських торговців, а також в інших випадках могла стати захисником їхніх прав. Тому, постало питання про відкриття у чорноморсько-азовських портових містах консульських установ, які б представляли інтереси Греції у даному регіоні [2].

Варто зазначити, що незважаючи на багатолітню історію існування консульств іноземних держав у Південному регіоні Російської імперії, дане питання є малодослідженим. На сьогоднішній день не має комплексної ґрунтовної праці, яка б висвітлювала діяльність грецьких консулів у південному регіоні сучасної України.

У той же час, як серед вітчизняних, так і зарубіжних дослідників з'явилася низка праць, які розкривають окремі аспекти нашої тематики.

На велику увагу заслуговує монографія провідних спеціалістів з українсько-грецьких

культурних та економічних відносин О. Слюсаренко та Н. Терентієвої [3], а також праці самої Н. Терентієвої [4-6], які, розглядаючи розвиток торгово-економічних відносин між Україною та Грецією та висвітлюючи історичні традиції взаємовідносин народів обох країн, розкривають різносторонню діяльність іноземних консулів грецького походження в Одесі, серед яких тосканський консул Ф. Родоканакі, американський консул Дж. Раллі та його син – американський консул С. Раллі.

Велике значення для розкриття позадиبلوماسيةї діяльності іноземних консулів в Одесі має робота В. Шевченко [7], яка на основі широкого кола джерел і наукової літератури розкриває роль іноземних консулів у становленні та розвитку приватного банкірського підприємництва у регіоні у XIX – на початку XX ст. При цьому автор частково подає біографічні дані іноземних консулів, серед яких є й згадки про грецьких консулів, і розкриває їх участь у політичному, економічному та громадсько-культурному житті міста.

Окрім того, значне місце займають і праці краєзнавчого характеру провідного наукового співробітника Николаївського краєзнавчого музею Г. Чередниченко [8-10] та декілька публікацій у пресі [11-12], які подають інформацію щодо наявності грецького консульства у Николаєві й окремі згадки про діяльність грецьких консулів у місті братів Зігомона.

Яскравою подією новітньої зарубіжної історіографії для розкриття нашої теми є праці американського вченого, спеціаліста з історії Північного Причорномор'я П. Герлігі [13-15], яка, досліджуючи основні причини становлення та розвитку Одеси, механізми формування взаємовигідних торгово-економічних зв'язків міста з сусідніми регіонами та країнами, частково розглядає роль і значення іноземних консулів у формуванні дипломатичних відносин між Південною Росією та іншими країнами. Також у своїй праці автор подає біографічні нариси деяких іноземних консулів в Одесі, які за своїм походженням були греками:

Ф. Родоканакі, Дж. Раллі, С. Раллі.

Протягом XIX – початку XX ст. дипломатичні представники, перебуваючи у портових містах чорноморсько-азовського басейна, які тоді відкривали широкі обрії для комерційної діяльності, та використовуючи всі можливості для максимальної охорони інтересів своєї держави та її громадян, сприяли розвитку громадського життя краю. Серед консулів було чимало особистостей, що внесли своєю плідною діяльністю вагомий внесок у справу освоєння та розвитку міських територій, їх благоустрою, збагачення духовного життя городян, тим самим, залишивши яскравий слід в історії чорноморсько-азовського регіону.

Великий інтерес до духовного життя регіону проявив грецький генеральний консул в Одесі (1876-1880 рр. – консул, 1881-1900 рр. – генеральний консул), одеський неогоціант Іван Юрійович Вучина. І.Ю. Вучина був різносторонньо обдарованою людиною. Ставши 24 січня 1880 р. членом Одеського товариства історії та старожитностей, він зробив власний внесок у розвиток науки. У 1872 р. Вучина звернувся з проханням до Новоросійського університету, щоб історико-філологічний факультет взяв на себе розгляд драматичних творів, з метою визначення найкращого письменника та нагородження його премією. З цією метою 28 листопада 1872 р. І.Ю. Вучина поклав у банк м. Одеси 10600 руб. [16]. Того ж дня була заснована премія імені І.Ю. Вучини за найкращий твір для російського народного театру [17]. Вона становила 500 руб. і видавалася щорічно. 3 травня 1894 р. була заснована друга премія у розмірі 300 руб. з процентів, які були накопичені банком за період вкладення капіталу.

Проте до розгляду приймалися не всі твори, а лише ті, які відповідали наступним умовам: по-перше, твір мав бути написаний російською літературною мовою, що тим самим мало розвивати у населення естетичний смак, по-друге, містити у собі моральність і збуджувати національне почуття висвітленням славних подій вітчизняної історії. В одному з положень зазначалося, що російська історія, побут і звичаї російського народу мали послугувати основою для драматичного твору. Хоча при цьому не відкидалася й інша тематика, але обов'язково із життя російського народу. Було підкреслено, що надавалася перевага творам, які були написані віршованою формою. Для участі у конкурсі не допускалися перекладені твори та компіляції іноземних творів. У конкурсі допускалися трагедії, драми та драматичні хроніки, комедії

та народні опери; твори, які були оприлюднені друкованим способом [18]. Здавалося б, що на перший погляд це лише премія, але її заснування Вучиною зробило значний внесок у розвиток російської літератури регіону.

Упродовж XIX – на початку XX ст. активну громадсько-суспільну діяльність також проводили дипломатичні представники, які діяли у Миколаєві. Відомим дипломатом на Півдні Росії був грецький консул у Миколаєві Георгій Пантелеймонович Зігомала, який за 36 років служби залишив про себе добру пам'ять у місті.

Він приділяв значну увагу на розвиток і добробут грецької громади, яка на той час займала досить помітну частину серед мешканців Миколаєва. Як приклад, можна навести випадок щодо святкування грецькою колонією національного свята Греції у Миколаєві 25 березня 1907 року. Після святкової літургії у Свято-Миколаївській церкві, у квартирі Зігомали відбувся святковий прийом, на якому були присутні миколаївський градоначальник контр-адмірал В.М. Зацарьонний, який з приводу свята заявив, що Греція та Росія з давніх-давен мали гарні дружні відносини та завжди надавали один одному допомогу, міський голова І.А. Баптизманський, начальник комерційного порту Аполлон Платонович Перелешин та інші представники миколаївської влади, іноземні консули та члени грецької колонії. Даний факт говорить про те, що Зігомала був дійсно поважною людиною та шанованим консулом у місті, який, підтримуючи гарні зв'язки з місцевою владою, стимулював розвиток добробуту грецької колонії у Миколаєві [19].

Потрібно згадати і про грецького консула у Феодосії Д.І. Костова, за ініціативою якого, як повідомлялося у місцевій газеті «Южные ведомости», у 1912 р. було влаштоване зібрання представників місцевої грецької колонії, присвячене обговоренню питання щодо надання пожертвувань на потреби воюючих побратимів у Феодосії. У результаті, було зібрано понад 1000 руб. [20].

На значну увагу заслуговують і консули у Бердянську. Так, грецький консул М. Пайкос неодноразово у суворі морози роздавав бердянським біднякам вугілля, а його дружина «сама розвозила їм рис та інші продукти харчування». Окрім цього, Пайкос досить часто влаштовував різного роду концерти з талановитим у місті артистом Кортманом, чим сприяв культурному розвитку населення. Був одним із ініціаторів лобювання у Петербурзі пи-

тання щодо проведення залізної дороги до Бердянська [21].

Дипломати різних рангів, що були акредитовані у чорноморсько-азовських портах Російської імперії, відіграли велику роль у становленні та розвитку громадсько-культурного життя регіону. Піклуючись про інтереси власної держави та громадян, вони водночас сприяли розвитку торгівлі, комерційної діяльності, піднесенню банків і лікарень міста, значний внесок зробили у розвиток освіти, газетної справи та власне у розбудову чорноморсько-азовських міст.

Окрім того, активна діяльність консульських представників у певній мірі сприяла і розвитку багатобічних контактів, поглибленню дружніх зв'язків народів, що охоплювали практично усі сфери життя грецького й українського народів – економіку, політику та культуру.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Слюсаренко О. Торгово-економічні зв'язки України і Греції: історичні традиції та сьогодення / Оксана Слюсаренко, Наталія Терентьева – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – С. 5, 193.
2. Вовчук Л.А. «Діяльність консулів іноземних держав у чорноморсько-азовських портових містах Російської імперії кінець XVIII – початок XX ст.»: дис... к. іст. н.: 07.00.02 / Людмила Анатоліївна Вовчук. – Миколаїв, 2013. – С. 45.
3. Слюсаренко О. Торгово-економічні зв'язки України і Греції: історичні традиції та сьогодення / Оксана Слюсаренко, Наталія Терентьева – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 384 с.
4. Терентьева Н.А. Греки в Украине: экономическая и культурно-просветительская деятельность (XVII–XX вв.) / Наталья Алексеевна Терентьева. – К.: Аквилон-Пресс, 1999. – 352 с.
5. Терентьева Н.А. Греческие купцы в Одессе (XIX столетие) / Наталья Алексеевна Терентьева // Украина – Греция: История та

сучасність: тези II міжнародної наукової конференції, Київ, 22–24 лютого 1995 р. – К., 1995. – С. 125–128.

6. Терентьева Н.О. Зміни в інфраструктурі міста Одеси внаслідок благодійної та громадської діяльності грецьких купців (на прикладі родин Маразлі та Родоканакі. XIX ст.) / Наталія Олексіївна Терентьева // Історико-географічні дослідження в Україні. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – № 9. – С. 439–451.
7. Шевченко В.В. Приватне банкірське підприємництво в Одесі (XIX–поч. XX ст.): Монографія / Валентина Віталіївна Шевченко; НАН України, ін-т історії України. – 2010. – 266 с.
8. Чердніченко Г. Консульський квартал / Галина Чердніченко // Николаевские новости – 2004. – 24–28 мая – С. 3.
9. Чердніченко Г. Иностранные консульства в Николаеве как культурно-историческое явление XIX–XX столетий / Галина Чердніченко // Краєзнавчий альманах. – Миколаїв, 2004. – № 1 – С. 61–67.
10. Чердніченко Г. Европа, каторую мы растеряли / Галина Чердніченко // Николаевские новости – 2004. – 17–23 мая – С. 3.
11. Барчак А.П. Це було, було... / А.П. Барчак // Південна правда (Миколаїв). – 1991. – 30 квітня. – С. 3.
12. За квартиру консул должен // Родной причал (Николаев). – 2000. – 13–19 сентября (№ 37).
13. Герлігі П. Одеса. Історія міста, 1794–1914 / Патриція Герлігі. – К.: «Критика», 1999. – 382 с.
14. Херлихи П. Европейский город Черноморья. очерки истории Одессы XIX века / Патриция Херлихи. – Одесса: Изд-во «Optimum», 2009. – 323 с.
15. Херлихи П. Одесса. История. 1794–1914 / П. Херлихи. – Одесса: Изд-во «Optimum», 2009. – 492 с.
16. Кирсенко М.В. Из истории культурных связей между Украиной и Грецией (XVIII – XIX вв.) / Михаил Владимирович Кирсенко, Наталья Алексеевна Терентьева // Культурные и общественные связи Украины со странами Европы. – К.: Наукова думка, 1990. – С.85.
17. Некролог. Вучина И.Ю. // Исторический вестник (СПб.). – 1902. – Т. ХС (ноябрь). – С. 822.
18. Кирсенко М.В. Из истории культурных связей между Украиной и Грецией (XVIII – XIX вв.) – С. 85.
19. Местная жизнь. Национальный греческий праздник // Николаевская газета. – 1907. – 27 марта (№ 365). – С. 3.
20. Поступления в музей древностей // Херсонская мысль. – 1912. – 12 февраля.
21. Лыман И. Бердянские консулы / Игорь Лыман, Виктория Константинова [Электронный ресурс] // Институт історичної урбаністики: офіційний сайт. – Режим доступу: <http://ri-urbanhistory.org.ua/library-archive/libra>

Вовчук Людмила *Участь грецьких консульських представників у громадському житті Південної України (XIX – поч. XX ст.)*

У статті розглянуто роль грецьких консульських представників у громадському житті міст Південної України – Одеси, Миколаєві, Феодосії та Бердянську упродовж XIX – початку XX ст. Піклуючись про інтереси власної держави та громадян, вони водночас сприяли розвитку торгівлі, комерційної діяльності, піднесенню банків і лікарень міста, значний внесок зробили у розвиток освіти, газетної справи, науки, мистецтва, спорту, освіти, духовного життя громадян та власне у розбудову південноукраїнських міст.

Ключові слова: консул, віце-консул, Греція, Одеса, Миколаїв, Феодосія, Бердянськ, південний регіон, наука, культура

Вовчук Людмила *Участие греческих консульских представителей в общественной жизни Южной Украины (XIX – нач. XX в.)*

В статье рассмотрена роль греческих консульских представителей в культурной жизни городов Южной Украины – Одессе, Николаеве, Феодосии и Бердянске на протяжении XIX – начала XX века. Заботясь об интересах собственного государства и граждан, они одновременно способствовали развитию торговли, коммерческой деятельности, повышению банков и больниц города, значительный вклад внесли в развитие образования, газетного дела науки, искусства, спорта, образования, духовной жизни граждан и собственно в развитие южноукраинских городов.

Ключевые слова: консул, вице-консул, Греция, Одесса, Николаев, Феодосия, Бердянск, южный регион, наука, культура

Vovchuk Ludmyla *The participation of the Greek consular representatives in public life of the Southern Ukraine (XIX – early XX century)*

The role of Greek consuls representatives in the public life of Southern Ukraine – Odessa, Mykolayiv, Feodosia and Berdyansk during XIX – early XX century is analyzed in this article. The author focuses on the activities of the Greek consul general in Odessa merchant I. Vuchyna, who was a gifted man multi-task and made a contribution to science. A well-known diplomat in Southern Russia was the Greek consul in Mykolayiv G.P. Zihomala which devoted considerable attention to the development and welfare of the Greek community, which at that time occupied a very prominent among the residents of Mykolayiv. It is also the Greek consul

---

in Feodosia D. Kostov and the Greek consul in Berdyansk M. Paykos. Taking care of the interests of their own states and citizens, they both contributed to the development of a trade, business, raising banks and hospitals of the city, the significant contribution made to the development of education, newspaper business, science, art, sports, education, spiritual lives and in the development of Southern cities.

Keywords: *consul, vice-consul, Greece, Odessa, Mykolayiv, Feodosia, Berdyansk, Southern region, science, culture*

Рецензенти:

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Тробські Мацей, доктор габілітований, професор

Надійшла до редакції 05.09.2016 р.